

УДК 342.951:351.82

Хома В.О.,
канд. юрид. наук, доц.,
проф. науковий співробітник відділу досліджень
організаційно-правового забезпечення митної безпеки,
Науково-дослідний центр митної справи
Науково-дослідного інституту фіскальної політики
Університету державної фіскальної політики

КЛАСИФІКАЦІЯ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТОВАРІВ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Порушення порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України негативно впливають та завдають шкоду, а у своїй сукупності та масштабності становлять суттєву реальну загрозу економіці України, погіршують умови торгівлі, погіршують конкурентну здатність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, добросовісних виробників, постачальників товарів та послуг, а також населення загалом. Під час пошуку ефективних напрямів подолання цього негативного впливу необхідно зрозуміти та врахувати взаємообумовленість та вплив процесів, що проходять у одній сфері суспільного життя на процеси та результати іншої сфери життєдіяльності спільноти окремо взятої країни, зокрема України. Також, у сучасному глобалізованому світі при формуванні та подальшому вдосконаленні системи протидії митним правопорушенням необхідно врахувати взаємозалежність таких національних систем від загальносвітових процесів. Отож, ми бачимо багатовекторність напрямків системної протидії митним правопорушенням, яка потребує дослідження та класифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність щодо протидії порушенням митних правил неодноразово досліджувалась вченими економістами та правниками, такими як: І. Г. Бережнюк, Є. В. Додін, В. О. Котюк, П. В. Пашко, В. В. Ченцов, Д. В. Приймаченко та інші. Проблеми впливу культурно-етичних, національних чинників на розвиток економічних, правових та інших суспільних систем досліджували такі всесвітньовідомі вчені, як засновник соціології Макс Вебер, лауреат Нобелівської премії Вернор Сміт, найкращий молодий вчений України за версією журналу Форбс Роман Шеремет. Проте цієї теми дослідники торкалися односторонньо, в межах дослідження економічної сфери, адміністративного або митного права України. Поряд з тим, комплексне дослідження напрямків вдосконалення системи протидії митним правопорушенням не проводилось.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження, відмежування та класифікація напрямів удосконалення системи протидії митним правопорушенням, а також встановлення співвідношення між ними та чинниками впливу на цю систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Норми права, що визначають митні правила, є частиною вітчизняної правової системи та правового режиму, функціонування якого забезпечується шляхом запровадження системи економічних, політичних, ідеологічних, соціальних, правових, організаційних тощо заходів. Це комплекс об'єктивних умов, наявність яких визначають ефективність правової системи і, відповідно, ефективність системи запобігання та протидії митним правопорушенням [1, с. 537-542]. Тому є підстави вважати, що пошуки шляхів удосконалення системи запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів і транспортних засобів через митний кордон України необхідно здійснювати у напрямках політичної, економічної, ідеологічної, соціальної, правової, організаційної та іншої діяльності державних та недержавних суспільних інституцій. Таким чином вибудовується видовий ряд напрямків удосконалення вказаної системи, який потребує класифікації. На нашу думку, у даному випадку, критерієм відмежування задля видової класифікації цих напрямків доцільно визначити відповідну сферу суспільного життя.

Отож, першим напрямком удосконалення системи запобігання митним правопорушенням є політичний напрямок. Практика доводить, що саме від активного втручання з боку політичних органів влади – парламенту, президента, уряду, наявності у них політичної волі вирішити проблему, залежать результати боротьби з «контрабандою» бурштину, лісу, тютюнових виробів, ліків, пестицидів, автомобілів тощо. На вагомість владно-політичних рішень щодо протидії митним правопорушенням вказують неодноразово запроваджені у новітній історії України урядові програми по боротьбі з контрабандою, такі як: Програма протидії контрабанді та захисту внутрішнього ринку на 2002-2005 рр., Державна програма «Контрабанді – СТОП» на 2005-2006 рр. тощо [2]. До речі, з точки зору правової

кваліфікації незаконного діяння, мова завжди йшла не про контрабанду різних предметів (наркотики, зброя тощо), як це визначено у Кримінальному кодексі України, а про митні правопорушення, визначені Митним кодексом України, так звану «товарну контрабанду».

На вагомість політичного чинника також вказує урядова діяльність щодо реорганізації митних органів, що, на жаль, набуває непрогнозованого хронічного характеру через ліквідацію Державної митної служби України та створення Міністерства доходів та зборів України, а потім і його ліквідацію (що супроводжувалась гучними нереалізованими урядовими заявами про відновлення ДМСУ) та створення в кінцеву випадку Державної фіскальної служби України, що, поряд з іншими сферами, здійснює управління і в митній сфері, включно з організацією протидії митним правопорушенням. Всі ці заходи не були безрезультатними, проте ефективними їх назвати важко. Поряд з тим, у цей період здійснено ряд широкомасштабних заходів, що носили комплексний характер та мали позитивні результати безпосередньо в сфері протидії контрабанді та митним правопорушенням на українсько-молдавській ділянці кордону в районі Придністров'я. Ці заходи здійснювались Місією Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) на підставі Меморандуму про Взаєморозуміння, підписаного наприкінці 2005 року Європейською Комісією та Урядами Республіки Молдова та України. Була запроваджена нова система та створена нова інфраструктура охорони державного та митного кордону України та Молдови, яка стала прототипом змін на інших ділянках державного кордону України тощо. Про позитивність діяльності Місії свідчить факт чотирьохразового продовження Мандату у 2007, 2009, 2011 та 2015 роках. До основних функцій Місії належать: боротьба з митними правопорушеннями, контрабандою наркотиків, тютюнової продукції, з незаконним переміщенням алкоголю, захист прав інтелектуальної власності. Хоча аналізу позитивного впливу Місії (EUBAM) необхідно приділити більше уваги, масштаб даного дослідження змушує обмежитись сказаним. Також, до позитивного результату проявлення політичної волі у митній сфері варто віднести прийняття нового Митного кодексу України у 2012 році. Це значно наблизило правову основу вітчизняної митної сфери загалом, та щодо протидії митним правопорушенням зокрема, до міжнародних стандартів, зокрема тих, які встановлені в актах Всесвітньої митної організації, а також актах Європейського Союзу. Саме завдяки прояву політичної волі Україна стала учасником Всесвітньої митної організації, приєдналась до Кіотської конвенції та Конвенції, прийнятої у Найробі. Кіотська конвенція вказує на переваги запровадження сучасних методів роботи, таких як система аналізу ризиків, аудит, всеохоплююче використання інформаційних технологій. А Міжнародна конвенція, підписана у Найробі, безпосередньо спрямована на розвиток співробітництва та взаємну адміністративну допомогу між митними адміністраціями в напрямку протидії порушенням митного законодавства щодо відвернення, розслідування та припинення порушень митного законодавства [3; 4].

До економічного напрямку вдосконалення системи протидії митним правопорушенням відносяться заходи тарифного та нетарифного регулювання, встановлення обґрунтованих, економічно вигідних ставок мита. До заходів економічного спрямування відносяться запровадження такої стимуляції правомірної діяльності суб'єктів ЗЕД, що робить економічно не вигідним незаконне переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів. Зокрема через створення умов, за яких прозора правомірна експортно-імпортна діяльність надає суттєві переваги у конкурентному бізнес-середовищі та зводить до мінімуму кількість митних правопорушень з боку суб'єктів ЗЕД, що набувають статусу уповноважених економічних операторів. До економічних факторів впливу на підвищення рівня порушень митних правил згадувана вище Державна програма "Контрабанді – СТОП" віднесла високі ставки ввізного мита, акцизних зборів та податку на додану вартість. Зокрема, вказується на те, що практично кожна ставка ввізного мита, яка перевищує 10-15 відсотків митної вартості товарів, робить імпорт неефективним, а в разі наявності високого попиту на цю продукцію на ринку провокує суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до пошуку схем ввезення, що обходять сплату ввізного мита, акцизних зборів та податку на додану вартість та, відповідно, роблять таку продукцію на національному ринку більш конкурентоспроможною, ніж аналогічна продукція національного походження. Тому зниження ставок ввізного мита, акцизного збору та податку на додану вартість створює належні конкурентні умови для діяльності постачальників товарів на національних ринках, усуває передумови для нелегального імпорту та переорієнтує товаропотоки в легальний обіг. Саме через це економічні засоби забезпечення правового порядку набувають першочергового значення. Серед них такі, як: багатоманітність та рівність усіх форм власності; рівність економічних можливостей суб'єктів суспільних відносин, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, адекватне податкове та митне навантаження на бізнес тощо.

Загальновідомим фактом, є те що сильна економіка, яка забезпечує високий рівень життя громадян та стабілізує режим законності, існує у тих державах, де громадянам надано широкі свободи, можливість самим забезпечувати реалізацію своїх інтересів та права на працю, відпочинок, освіту, охорону здоров'я тощо через самостійне здійснення або участь у прибутковій підприємницькій діяльності у формі середнього та малого бізнесу. Так, від 50 до 70 відсотків ВВП розвинених країн виробляється саме в цьому секторі, а в країнах ЄС у ньому виробляють біля 2/3 доданої вартості. В Україні ж частка таких підприємств у ВВП за оцінками Мінекономіки у 2015 р. не перевищує 6%. Інша

частина ВВП (78%) виробляється за рахунок великих, належних олігархам, компаній [5]. Це призвело до олігархалізації політики, економіки та суспільного життя, збільшення нерівності у суспільстві, нівелювання та спотворення ціннісних орієнтирів та права. Результати таких процесів відкинули Україну з тисячолітньої цивілізаційною історією на рівень країн, що розвиваються, у світових рейтингах. Зокрема, за оцінками авторитетних міжнародних організацій, таких як Всесвітній економічний форум, (World Economic Forum), Transparency International та інших, рейтинги України за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), індексом легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index), індексом захисту юридичних прав, індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom), індексом свободи преси (Press Freedom Index, PFI), індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), індексом розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI), індексом ефективності антимонопольної політики, індексом марнотратства у бюджетних витратах та за індексами, що стосуються прямих іноземних інвестицій, індексом рівня захищеності прав інтелектуальної власності тощо, не дивлячись на поодинокий незначний ріст, тенденційно погіршуються. На додачу до цього невтішного переліку у щорічному звіті офісу Торгового представництва США Special 301 Report як і в 2015 р. так і в 2016 р. віднесли Україну до принизливого списку Priority Watch List, що передбачає застосування економічних санкцій [6].

За оцінками експертів, в Україні негативними факторами для ведення бізнесу визначено: корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників [7].

Отож бачимо, що без системних змін у економічній сфері сподіватись на значний прорив у боротьбі з правопорушеннями, у тому числі правопорушеннями митних правил, буде марно.

Значний вплив на ефективність системи протидії митним правопорушенням здійснюють заходи соціального характеру, а через їх тісний зв'язок з економічним добробутом населення їх доцільніше визначати як соціально-економічні заходи. Зокрема високий рівень безробіття у прикордонних районах спонукає місцевих жителів до пошуку джерел існування. Найпоширенішим джерелом такого заробітку є трудова еміграція, а також незаконне переміщення товарів, зокрема цигарок, алкоголю, паливно-мастильних матеріалів, інших товарів через митний кордон України та суміжної держави. Без врахування цього чинника програми та заходи боротьби з «товарною» чи кримінально карною контрабандою не спрацьовують, так як відсутність правомірних засобів існування штовхає їх на правопорушення. Так жителі с. Ділове та інших навколишніх сіл Рахівського району Закарпатської області заявляють, що для них контрабанда цигарок є основним видом заробітку, тому що немає іншої можливості заробити гроші [8]. Тому системний підхід до протидії митним правопорушенням має обов'язково передбачати програми комплексного соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, стимулювання розвитку приватного підприємництва, створення робочих місць.

Як зазначалось вище, на рівень дотримання митних правил суттєво впливають ідеологічні чинники, зокрема такі, як: рівень розвитку правової свідомості у суспільстві загалом; рівень правосвідомості посадових осіб держави; рівень правосвідомості суб'єктів ЗЕД; рівень правосвідомості пересічних громадян. Тому до напрямків удосконалення системи запобігання та протидії митним правопорушенням відносимо ідеологічний напрямок. Заходами цього напрямку можуть бути ті, які впливають на правову свідомість громадян. Вони мають або загальний, або індивідуальний характер донесення інформації до суб'єктів. На правосвідомість надзвичайно потужно впливає інформація про факти системної протидії митним правопорушенням, такі як: невідворотність та обов'язковість відповідальності за скоєні правопорушення, безкомпромісність та принциповість працівників митниці, правомірність та справедливість застосованих заходів. Аналіз кількості митних правопорушень вказує на їх зменшення на початкових етапах реалізації програми «Контрабанді – СТОП», а також у середині 2014 р. Завдяки підняттю рівня правової свідомості громадян, прагнення до реалізації позитивних високоморальних ідей під час Революції гідності (2013-2014 рр.) спостерігалось суттєве зменшення усіх видів зафіксованих правопорушень та злочинів, в т.ч. на 8191 зменшилось порушень митних правил. Так, якщо у 2013 було скоєно 23299 митних правопорушень, то у 2014 р. - 15108. Натомість вже в 2015 р. спостерігається зростання їх кількості на 2700, до 17808 митних правопорушень. При цьому суттєво збільшується з 704220205 грн. у 2014 р. до 1814223000 грн. у 2015 р. сума митних правопорушень. Відмічається ріст суми на 1110002795 грн., тобто відбулось зростання суми правопорушень на 157%. У 2016 р. спостерігається подальше суттєве зростання кількості митних правопорушень до 23235 (+5427) на суму 2049678143 грн. (+ 235455 144 грн.) Спостерігається відповідність між кількістю скоєних правопорушень у 2013 р. (23299) і кількістю скоєних у 2016 р. (23235). Поряд з тим, необхідно зауважити, що у порівнянні з 2013 роком саме у 2014 р. не було внесено особливих кардинальних змін до нормативних актів, не здійснювалось особливих заходів протидії митним правопорушенням (рис. 1-2).

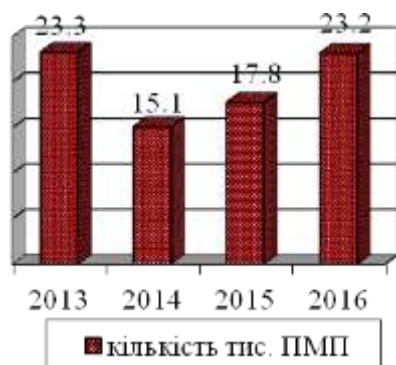

Рис. 1. Динаміка кількості митних правопорушень за 2013-2016 рр.

Джерело: складено автором за даними [9]

Рис. 2. Динаміка грошової оцінки митних правопорушень за 2013-2016 рр.

Джерело: складено автором за даними [9]

Для більш об'єктивного аналізу порівняємо показники митних правопорушень з показниками зовнішньої торгівлі товарами та послугами за вказані роки згідно даних Державної статистичної служби (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні протягом 2013-2016 рр. у млн. дол. США

	Усього (товари і послуги) в млн. дол. США по роках			
	2013	2014	2015	2016
Експорт	74832,3	64106,8	46804,2	45112,7
Імпорт	83346,5	60750,6	42976,0	44571,1
Разом	158178,8	124857,4	89780,2	89683,8

Джерело: складено автором за даними [9]

Для кращого розуміння та візуалізації даних табл. 1 відобразимо динаміку зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні протягом 2013-2016 рр. у млн. дол. США з допомогою гістограми (рис. 3).

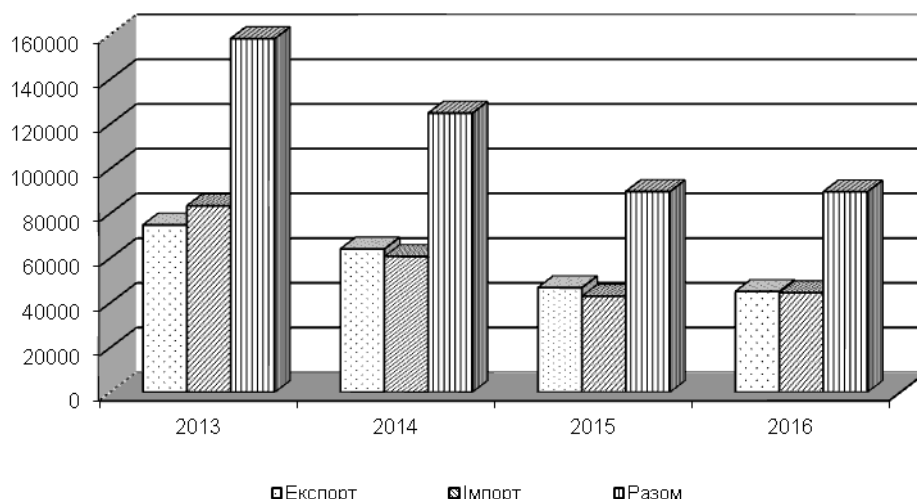

Рис. 3. Графічне відображення динаміки зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні протягом 2013-2016 рр. у млн. дол. США

Джерело: складено автором за даними [9]

Наведені показники демонструють послідовне падіння обсягів експортно-імпортних операцій у 2013-2016 рр. Поряд з тим, бачимо, що динаміка виявлених порушень митних правил не виявляє залежності від динаміки зовнішньо-торгівельних операцій. Особливо помітно прослідковується ріст

показників митних правопорушень та ріст грошового еквіваленту порушень на тлі падіння експортно-імпортного обігу у 2015-2016 рр.

Отож, маємо підстави зробити висновок про те, що лише позитивні прояви правової свідомості громадян, мотивація поступати доброчесно, відповідно до європейських стандартів, дали позитивний результат під час Революції гідності у 2014 році. Тобто вплив ідейних, етичних, ціннісних, духовних чинників мав найвищий рівень ефективності впливу на систему протидії порушенням митних правил.

Якщо вище означені позитивні прояви правової свідомості громадян, суб'єктів владних повноважень, зокрема працівників митниці у 2014 році дали, хоча і значний, проте короткостроковий результат у зниженні рівня митних правопорушень, то існують більш довгострокові чинники, які закладають основи доброчесного, активного ведення бізнесу, підіймають рівень економіки та рівень життя цілих країн через збільшення рівня спільної довіри у суспільстві, між громадянами, між громадянами та владою, між владою та бізнесом, кардинально зменшують рівень корупції та злочинності та рівень правопорушень у суспільстві усіх видів, роблять суспільство, яке здатне до самоорганізації та саморозвитку, формування ефективних систем, що стимулюють доброчесне ведення підприємництва, торгівлі, сплати податків та мита та уникнення правопорушень, зокрема і під час здійснення зовнішньоекономічних операцій. Дослідження підтверджують, що для найбільш розвинутих європейських країн та інших країн таким стратегічним мотиваційним чинником впливу на правосвідомість, суспільну, громадську, політичну та економічну активність громадян стали духовно-етичні, релігійні чинники, сприйняті європейським суспільством 500 років назад, в часи епохи Відродження та протестантської, християнської Реформації. Для нашого дослідження важливо зауважити, що сучасні морально-правові, економічні засади було закладено у цей період у європейських країнах, а пізніше емігрантами з Європи у Північній Америці (США та Канада), Австралії та Новій Зеландії і навіть у країнах Азії, де моральні засади життєдіяльності суспільства побудовані за європейськими стандартами завдяки діяльності християнських місій (Сінгапур, Японія, Південна Корея). Зокрема підтверджується взаємозв'язок між приналежністю населення до певної релігійної групи та станом довіри у суспільстві, станом корупції, схильності до доброчесного ведення бізнесу тощо. У дослідженнях Нобелівського лауреата 2002 р. в галузі економіки Вернона Сміта щодо чинників економічного зростання розвинутих країн Європи, Америки та Азії вказується на християнський світогляд. Зокрема, серед інших наводяться результати сучасних досліджень, Арунди та Гуісо, та більш ранніх досліджень засновника сучасної соціології Макса Вебера, які довели, що у країнах, де серед населення домінують носії неформальних християнських цінностей у суспільстві, стверджується більш високий рівень довіри, менша терпимість до податкового шахрайства, в меншій мірі проявляється готовність підприємців прикривати неправильну поведінку своїх партнерів, досягається високий рівень неприйняття корупції тощо [10].

Ще одне багаторічне дослідження виклав у книзі "Культура має значення" професор Лоуренс Харрісон. Він в межах дослідження Гарвардської академії міжнародних і регіональних досліджень дослідив залежність рівня свободи, ВВП та індексу корупції від переважаючої релігії в суспільстві. Результати аналізу 117 країн, в яких більше 1 млн. чоловік сповідують одну зі світових релігій, наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Залежність рівня свободи, ВВП та індексу корупції від переважаючої релігії в суспільстві

Релігія*	Населення, млн. чол.**	Загальна свобода***	ВВП на душу населення	Корупція
протестантизм	530	2,3	\$29784	14,9
юдаїзм	6	4	\$19320	16
католицизм	904	5,5	\$9358	45,6
православ'я	262	8,6	\$7045	75,7
іслам	1122	9,7	\$3142	78,6

* Більше 50% населення країни сповідують дану релігію

** У млн. чол.; дані Доповіді Світового банку 2002 р.

*** 2 - найвищий ступінь свободи, 14 - найнижчий (дані огляду Freedom House 2001).

Оцінка ВВП на душу населення проводилась за рівнем купівельної спроможності.

Джерело: [11]

Дослідження дали підстави зробити висновок про те, що чим вищий рівень свободи в країні, тим вищий рівень життя і нижча корупція. Спостерігається пряма залежність рівня свободи від релігії, яку сповідує більшість населення. Лоуренс Харрісон на основі досліджень стверджує, що релігія є найбільш потужним фактором формування культурних цінностей та суспільних відносин і саме вони сприяють або не сприяють розвитку економіки та процвітання країн [11].

Опосередковано вищенаведені результати підтверджуються різноманітними щорічними аналітичними рейтинговими дослідженнями авторитетних, впливових міжнародних організацій, що вказують на ряд закономірностей, які проявляються у всіх високорозвинутих країнах світу. Згадаємо окремі з них: Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) публікує Рейтинг за Індексом глобальної конкурентоспроможності; «Організація економічного співробітництва та розвитку» (ОЕСР) формує Рейтинг країн з найвищим рівнем життя; Transparency International складає Рейтинг рівня подолання корупційних явищ, залучаючи висновки Світового банку, World Economic Forum, Азійського та Африканського банків розвитку, Freedom House тощо; Social Progress Imperative складає рейтинг за Індексом соціального розвитку; Лондонський аналітичний центр Legatum Institute формує рейтинги за Індексом процвітання (Bringing Prosperity to Life). За критерієм приналежності найбільшої групи населення до певної релігії усі країни, що входять до першої десятки лідерів (з поодиноким виключенням, але не без впливу християнських місіонерів), є протестантськими. Це, зокрема, Австралія, Бельгія, Данія, Ірландія, Ісландія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Нова Зеландія, США, Швейцарія, Швеція, Фінляндія та інші. Тому культурно-етичний, духовний напрямок протидії порушенням митних правил, поряд з іншими, має визначальний характер і має бути врахований для українського середовища [12].

Отже, вище описано найвагоміші напрямки впливу та удосконалення системи запобігання митним правопорушенням, як частини загальнодержавної системи забезпечення законності та правопорядку. Проте, усі заходи політичного, економічного, соціального, ідеологічного чи культурно-етичного, духовного напрямків, як правило, реалізуються через здійснення правових та організаційно-технічних заходів. Наприклад, для реалізації політичної волі щодо вступу України у Всесвітню митну організацію, чи удосконалення митної сфери, чи удосконалення системи протидії митним правопорушенням необхідно прийняти відповідного рівня правові акти та організаційно створити, реформувати тощо відповідні органи влади чи суб'єкти господарювання, а також наділити їх відповідними повноваженнями та надати їм необхідні матеріально-технічні ресурси для здійснення цих повноважень. Вище ми вже згадували і про юридично-оформлене рішення України щодо приєднання до ВМО і різних конвенцій, і про прийняття нового Митного кодексу України, а також і про реформування органів державної влади, що реалізують державну митну політику тощо. Тому вважаємо, що при удосконаленні системи протидії митним правопорушенням має бути виокремлено правовий та окремо організаційно-технічний напрямок. Про наявність таких напрямків згадується у багатьох дослідженнях, хоча науковці деколи описують їх як форми діяльності суб'єктів. Зокрема, Приймаченко Д. В. вказує на наявність таких форм та заходів у діяльності органів що реалізують митну політику держави [13].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, дослідивши вплив різних чинників на рівень порушень митних правил, доходимо висновку про те, що удосконалення системи запобігання та протидії митним правопорушенням може та повинно здійснюватись у політичному, економічному, соціальному, ідеологічному, культурно-етичному, духовному, правовому та організаційно-технічному напрямках. Чітка класифікація основних напрямків дає можливість застосувати ефективні заходи підвищення рівня законності під час здійснення державної митної справи. Ці напрямки можуть бути використані під час складання державних програм, планів, системи заходів протидії митним правопорушенням. Ігнорування чи недооцінка вагомості будь-якого з них призведе як максимум до повної безрезультатності задумів та заходів, або як мінімум до їх низької ефективності, марнотратного витрачання коштів та інших ресурсів на запроваджені програми та окремі заходи. У подальших наукових пошуках доцільно буде більш детально дослідити кожен напрямок, взаємозалежність між ними, скласти структуровану систему заходів реалізації кожного із них тощо.

Бібліографічний список

1. Теорія держави і права. Академічний курс : [підручник] / [За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
2. Державна програма "Контрабанді – СТОП" на 2005-2006 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/260-2005-%D0%BF>.
3. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
4. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926.
5. Нэп по-украински. В чем суть новой экономической стратегии Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/publications/ner-po-ukrainski-kakova-sut-novoj-ekonomicheskoy-strategii-ukrainy-65615.html>.

6. Торгове представництво США відзначає недостатній захист прав інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/society/1335826-torgove-predstavnistvo-ssha-vidznachae-nedostatniy-zahist-prav-intelektualnoji-vlasnosti-v-ukrajini.html>.
7. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.
8. Контрабанда – деревами, дронами, водолазами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reporter.vesti-ukr.com/metko/26906-kontrabanda-derevyami-dronami-vodolazami.html>.
9. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2016 році : [статистичний збірник]. – К., 2017. – 153 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm.
10. Реформація: успіх Європи і шанс для України : [колективна монографія] / [Шеремета Р.М., Романенко О., Сміт В.Л. та ін.] ; за редакцією Р.М. Шеремети та О. Романенко / Університет менеджменту освіти. – К. : Саміт-Книга, 2017. – 256 с.
11. Культура має значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://royallib.com/read/hantington_samyuel/kultura_imeet_znachenie.html#0.
12. Хома В.О. Цінності як засадничі фактори ефективного реформування українського суспільства / В.О. Хома // Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження нації : [збірник статей VI Всеукраїнської міжконфесійної християнської науково-практичної конференції] ; Кам'янець-Подільський національний педагогічний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 247-251.
13. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / Д.В. Приймаченко ; Нац. акад. держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2007. – 39 с.

References

1. Zaichuk, O.V. and Onishchenko, N.M. (2006), *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs* [The theory of state and law. Academic course], textbook, Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine, 688 p.
2. *Derzhavna prohrama "Kontrabandi – STOP" na 2005-2006 rr.* [State program "Smuggling – STOP" for 2005-2006], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/260-2005-%D0%BF> (access date September 10, 2017).
3. *Mizhnarodna konventsiiia pro sproshchennia i harmonizatsiiu mynykh protsedur* [International Convention on the simplification and harmonization of customs procedures], available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (access date September 10, 2017).
4. *Mizhnarodna konventsiiia pro vzaiemnu administrativnu dopomohu u vidvernenni, rozsliduvanni ta prypynenni porushen mytnoho zakonodavstva vid 09.06.1977 r.* [International Convention on Mutual Administrative Assistance in the Avoidance, Investigation and Termination of Customs Law Violations dated 09.06.1977], available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926 (access date September 10, 2017).
5. *Nep po-ukrainski. V chem. Sut novoy ekonomicheskoy strategii Ukrainy* [NEP in Ukrainian. What is the essence of Ukraine's new economic strategy?], available at: <http://nv.ua/publications/nep-po-ukrainski-kakova-sut-novoy-ekonomicheskoy-strategii-ukrainy-65615.html> (access date September 11, 2017).
6. *Torhove predstavnytstvo SShA vidznachae nedostatnii zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v Ukraini* [The US Trade Mission notes the inadequate protection of intellectual property rights in Ukraine], available at: <http://www.unian.ua/society/1335826-torgove-predstavnistvo-ssha-vidznachae-nedostatniy-zahist-prav-intelektualnoji-vlasnosti-v-ukrajini.html> (access date September 11, 2017).
7. The Global Competitiveness Report 2016–2017, available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1> (access date September 11, 2017).
8. *Kontrabanda – dereviami, dronami, vodolazami* [Smuggling - with trees, drones, divers], available at: <http://reporter.vesti-ukr.com/metko/26906-kontrabanda-derevyami-dronami-vodolazami.html> (access date September 10, 2017).
9. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017), Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy ta posluhamy u 2016 rotsi* [Ukraine's foreign trade in goods and services in 2016], statistical collection, Kyiv, Ukraine, 153 p., available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm (access date September 09, 2017).
10. Sheremeta, R.M., Romanenko, O., Smit, V.L. et al. (2017), *Reformatsiia: uspikh Yevropy i shans dlia Ukrainy* [Reformation: Europe's success and a chance for Ukraine], collective monograph, Samit-Knyha, Kyiv, Ukraine, 256 p.
11. *Kultura maie znachennia* [Culture matters], available at: http://royallib.com/read/hantington_samyuel/kultura_imeet_znachenie.html#0 (access date September 09, 2017).
12. Khoma, V.O. (2016), "Values as the underlying factors of effective reform of Ukrainian society", *Formuvannia osnov khrystyianskoi morali v protsesi dukhovnoho vidrodzhennia natsii. Zbirnyk statei VI Bseukrainskoi mizhkonfesiinnoi khrystyianskoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Formation of the foundations

of Christian morality in the process of spiritual revival of the nation. Collection of articles of the VI All-Ukrainian Interdenominational Christian Scientific and Practical Conference], Aksioma, Kamianets-Podilskyi, Ukraine, pp. 247-251.

13. Prymachenko, D.V. (2007), "Administrative activity of customs bodies in the sphere of implementation of the customs policy of the state", Thesis abstract of Doct. Sc. (Law), 12.00.07, Irpin, Ukraine, 39 p.

Хома В.О. КЛАСИФІКАЦІЯ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТОВАРІВ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Мета – дослідження, відмежування та класифікація напрямів удосконалення системи протидії митним правопорушенням, а також встановлення співвідношення між ними та чинниками впливу на цю систему.

Методика дослідження. Дослідження базується на використанні загальнонаукових та специфічних методів наукових досліджень. При цьому автор опирається на фундаментальні теоретико-методологічні положення, розроблені вітчизняною та зарубіжною юридичною та економічною науками. Зокрема, відповідно до вимог діалектичного методу, удосконалення системи протидії митним правопорушенням розглядається як динамічний процес, результати розвитку якого залежать від комплексного впливу суспільно значимих чинників. Використання причинно-наслідкового методу дозволило зробити висновок про наявність політичного, економічного, соціального, ідеологічного, культурно-етичного, духовного, правового та організаційно-технічного напрямків удосконалення вказаної системи. Застосування порівняльного методу з використанням статистичних даних дозволило зробити висновок про взаємозалежність між впливом у різних напрямках (зокрема, ідеологічному, культурно-етичному, духовному) на систему запобігання та протидії митним правопорушенням та рівнем правопорушень у різні часові періоди. Графічний метод використано для наочного відображення результатів дослідження.

Результати. Досліджено основні чинники впливу на рівень протидії митним правопорушенням. Розглянуто систему запобігання та протидії митним правопорушенням як елемент правової системи держави та встановленого режиму законності. Визначено основні напрямки удосконалення системи запобігання та протидії митним правопорушенням. Встановлено, що удосконалення вказаної системи може та повинно здійснюватись у політичному, економічному, соціальному, ідеологічному, культурно-етичному, духовному, правовому та організаційно-технічному напрямках.

Наголошено на необхідності здійснення заходів у кожному з визначених напрямків, тому що лише комплексний збалансований та взаємоузгоджений підхід до удосконалення системи протидії митним правопорушенням призведе до бажаного результату зменшення рівня таких правопорушень. На основі порівняльного аналізу статистичних даних та інших чинників, зроблено висновок про те, що позитивні прояви правової свідомості громадян, мотивація поступати доброчесно, відповідно до європейських стандартів, дали найвищий позитивний результат у протидії митним правопорушенням. Звернено увагу, що ігнорування чи формальний підхід до заходів, хоча б в одному з напрямків, зведе на мінімуму результати роботи у інших напрямках.

Наукова новизна. Проведено авторську класифікацію основних напрямків удосконалення системи протидії митним правопорушенням. Доведено необхідність комплексного підходу до процесу удосконалення вказаної системи.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані під час складання державних програм, планів, системи заходів протидії митним правопорушенням. Чітка класифікація основних напрямків дає можливість застосувати ефективні заходи підвищення рівня законності під час здійснення державної митної справи.

Ключові слова: система запобігання та протидії митним правопорушенням, напрямки удосконалення, фактори, чинники впливу.

Khoma V.O. CLASSIFICATION OF DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF THE PREVENTION AND COUNTERFEIT SYSTEMS FOR UNLIMITED TRANSFER OF GOODS AND TRANSPORT BY THE CUSTOMS BORDER OF UKRAINE

Purpose is to study, distinguish and classify of the directions of improvement of the system of counteracting customs offenses, as well as to establish the relationship between them and factors of influence on this system.

Methodology of research. The research is based on the use of general scientific and specific methods of scientific research. In this case, the author relies on the fundamental theoretical and methodological positions, developed by domestic and foreign legal and economic sciences. In particular, according to the requirements of the dialectical method, the improvement of the system of counteraction to customs offenses is considered as a dynamic process, the results of which depend on the complex influence of socially significant factors. The use of the causal method has led to the conclusion that political, economic, social, ideological, cultural and ethical, spiritual, legal, and organizational-technical directions of improvement of this system exist. The use of a comparative method using statistical data made it possible to conclude that the interdependence between the influence in various directions (in particular, ideological, cultural, ethical, spiritual) on the system of prevention and counteraction to customs offenses and the level of offenses in different time periods. The graphical method is used to visualize the results of the study.

Findings. The main factors influencing the level of counteracting customs offenses were investigated. The system of prevention and counteraction of customs offenses is considered as an element of the legal system of the state and the established rule of law. The main directions of improvement of the system of prevention and counteraction of customs

offenses were determined. It was been established that the improvement of this system can and should be carried out in the political, economic, social, ideological, cultural-ethical, spiritual, legal, and organizational-technical directions.

It was emphasized on the need to implement measures in each of the identified areas, since only a comprehensive, balanced and mutually agreed approach to improving the system for counteracting customs offenses will lead to the desired result of reducing the level of such offenses. On the basis of a comparative analysis of statistical data and other factors, it was concluded that the positive manifestations of citizens' legal consciousness, the motivation to act virtuously, in accordance with European standards, gave the highest positive result in counteracting a customs offense. Attention was drawn to the fact that ignoring or formal approach to activities, at least in one direction, will minimize the results of work in other areas.

Originality. The author's classification of the main directions of improvement of the system of counteracting customs offenses was been carried out. The necessity of the complex approach to the process of improvement of the given system was proved.

Practical value. The results of the study can be used during the preparation of state programs, plans, systems of measures to counteract customs offenses. A clear classification of the main directions provides an opportunity to apply effective measures to increase the level of legality when performing the state customs business.

Key words: the system of prevention and counteraction to customs offenses, directions of improvement, factors, factors of influence.

Хома В.О. КЛАССИФИКАЦИЯ НАПРАВЛЕНИЙ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМЕЩЕНИЮ ТОВАРОВ И ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ ЧЕРЕЗ ТАМОЖЕННУЮ ГРАНИЦУ УКРАИНЫ

Цель – исследование, размежевание и классификация направлений совершенствования системы противодействия таможенным правонарушениям, а также установление соотношения между ними и факторами влияния на эту систему.

Методика исследования. Исследование базируется на использовании общенаучных и специфических методов научных исследований. При этом автор опирается на фундаментальные теоретико-методологические положения, разработанные отечественной и зарубежной юридической и экономической науками. В частности, в соответствии с требованиями диалектического метода, совершенствование системы противодействия таможенным правонарушениям рассматривается как динамический процесс, результаты развития которого зависят от комплексного воздействия общественно значимых факторов. Использование причинно-следственного метода позволило сделать вывод о наличии политического, экономического, социального, идеологического, культурно-этического, духовного, правового и организационно-технического направлений совершенствования указанной системы. Применение сравнительного метода с использованием статистических данных позволило сделать вывод о взаимозависимости между влиянием в разных направлениях (в частности, идеологическом, культурно-этическом, духовном) на систему предотвращения и противодействия таможенным правонарушениям и уровнем правонарушений в разные временные периоды. Графический метод использован для наглядного отображения результатов исследования.

Результаты. Исследованы основные факторы влияния на уровень противодействия таможенным правонарушениям. Система предотвращения и противодействия таможенным правонарушениям рассматривается как элемент правовой системы государства и установленного режима законности. Определены основные направления совершенствования системы предупреждения и противодействия таможенным правонарушениям. Установлено, что усовершенствование указанной системы может и должно осуществляться в политическом, экономическом, социальном, идеологическом, культурно-этическом, духовном, правовом и организационно-техническом направлениях.

Отмечена необходимость осуществления мероприятий в каждом из определенных направлений, потому что только комплексный сбалансированный и взаимосогласованный подход к совершенствованию системы противодействия таможенным правонарушениям приведет к желаемому результату уменьшения уровня таких правонарушений. На основе сравнительного анализа статистических данных и других факторов, сделан вывод о том, что положительные проявления правового сознания граждан, мотивация поступать добродетельно, согласно европейским стандартам, дали самый высокий положительный результат в противодействия таможенным правонарушениям. Обращено внимание на то, что игнорирование или формальный подход к мероприятиям, хотя бы в одном из направлений, сведет к минимуму результаты работы в других направлениях.

Научная новизна. Проведено авторскую классификацию основных направлений совершенствования системы противодействия таможенным правонарушениям. Доказана необходимость комплексного подхода к процессу совершенствования указанной системы.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть использованы при составлении государственных программ, планов, системы мер противодействия таможенным правонарушениям. Четкая классификация основных направлений дает возможность применить эффективные меры повышения уровня законности при осуществлении государственного таможенного дела.

Ключевые слова: система предупреждения и противодействия таможенным правонарушениям, направления усовершенствования, факторы, факторы влияния.